

Documente românești privind răscoala antiotomană de la Niș (1841)

Autoritățile Țării Românești, mai ales după înființarea, în 1830, a cordonului sanitar pe linia Dunării¹, au urmărit cu atenție evenimentele care se petreceau la dreapta fluviului, acestea găsindu-și, de aceea, o largă reflecție în documentele oficiale². Informațiile proveneau în primul rând de la șefii carantinelor dunărene, care aveau îndatorirea expresă de a face cercetări „pentru dovedirea a orice mișcări să urmează în a dreapta parte a Turchii”³.

Se știe că răscoala a izbucnit în luna aprilie 1841⁴, cauza principală fiind, așa cum se arată într-un raport consular austriac, mărirea arbitrară de către autoritățile otomane a impozitelor fixate și folosirea pentru perceperea lor, a „măsurilor celor mai crude”⁵. Causa imediată o constituie faptul că, în ziua de Paști, musulmanii au intrat cu forța în biserica satului Camanița din ținutul Nișului, atacându-i pe bulgarii⁶ aflați acolo, dezonorându-le soțiile și fiicele și rămânând nepedeșiți⁷. Unul dintre documentele pe care le publicăm acum corectează însă această știre, precizând că evenimentul s-a petrecut nu în ziua de Paști, ci în Duminica Floriilor, iar atacatorii erau „ca la 20 sau 30 turci și arnăuți”⁸.

Răscoala s-a întins curând în mai multe ținuturi, în „opt cazale”, cum se spune în același document, începând cu cea a Nișului⁹, cuprinzând un

¹ Ion I. Nistor, *Ravagiile epidemiilor de ciumă și holeră și instituirea cordonului carantină la Dunăre*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice”, seria III, tom. XXVII (1944–1945), p. 385 și urm.

² Cu alt prilej, am publicat un set de documente similare, din anul 1849, referitoare la răscoala de la Vidin. Vezi Tudor Mateescu, *Știri românești despre răscoala antiotomană din regiunea Vidinului din aprilie 1849*, în „Revista Arhivelor”, LV, (1979), vol. XL, supliment, p. 146–148.

³ *Ibidem*, p. 145.

⁴ St. Romanski, *Avstrijski dokumenti po Niškoto bálgarsko vástanie otá 1841 g.* (Documente austriece privind răscoala bulgară de la Niș din anul 1841), Sofia, 1912, p. 79; Dimitrije Djordjević, *Revolutions nationales des peuples balkaniques, 1804–1914*, Beograd, 1965, p. 66. Vezi și raportul lui Billecocq, consulul Franței la București din 3 mai 1841. (Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XVII, București, 1913, p. 808).

⁵ St. Romanski, *op. cit.*, p. 103.

⁶ Așa sunt numiți în documentele pe care le publicăm, ca și în documentele austriece. (*Ibidem*, p. 80 și urm). Dimitrije Djordjević consideră însă că răsculații au fost sârbi. (*Op. cit.*, p. 65–66). Consiliul Billecocq arată că la răscoală au participat atât bulgari cât și sârbi, ceea ce ni se pare mult mai aproape de adevăr.

(Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XVII, p. 817).

⁷ St. Romanski, *op. cit.*, p. 103.

⁸ Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinelor, dosar 1243/1841, f. 18.

(Vezi doc. nr. 3).

⁹ *Ibidem*, f. 19.

mare număr de sate¹⁰. Chiar și bulgarii din Țara Românească și Moldova vroiau să organizeze o ceată pentru a veni în ajutorul răsculaților de la Niș, „ce sunt supt prada și robia turcului”¹¹. Pentru înăbușirea răscoalei au fost aduse trupe și din alte părți ale Imperiului otoman, ca, de pildă, de la Silistra și Rușciuc¹². Cu acest prilej au fost incendiate 240 de sate, iar 10.000 de oameni au fost siliți să se refugieze în Serbia¹³. Documentele pe care le redăm în continuare completează, credem, în chip fericit informațiile cunoscute până acum despre răscoala de la Niș.

TUDOR MATEESCU

1

1841 aprilie 30, Zimnicca. Raport al carantinei Zimnicca către Comitetul Carantinilor, în care se prezintă știri despre evenimentele de la sudul Dunării, printre care și despre răscoala de la Niș.

No. 1873. Priimit mai 2.
Cinstitului Comitet al Carantinilor.
Direcția carantinei Zimnicca.

Raport.

La porunca ci(nstitului) comitet cu no. 840, direcția are cinste a-i face cunoscut că, în urma lui Necolache Țenovici din Siștoz s-au mai jăfuit două case și, după cercetarea ce au făcut musulimul de la Nicopoli, n-au putut dovedi ce turci au fost aceia care jăfuesc. Arnăuți(i) acei ce are în oraș(ul) Siștoz și în satele după împrejurul lui au trecut dincolo, peste Balcanuri.

La orașul Nișu, ținutul turcesc despre Serbia, s-ar fi împotrivit bulgari(i) asupra turcilor pentru regulile pământului.

Pentru care direcția, după îndatorire, plecat face cunoscut ci(nstitului) comitet.

P(ontru) director,
ss. Schlacht

Anul 1841, apr(ilie) 30. No. 165.

⟨Rezoluție:⟩ Să ⟨se⟩ facă răport la ce⟨selența⟩ sa ghenec⟨alul⟩, cu această arătare. Să ⟨se⟩ dea și în cunoștința ci(nstitului) Depart⟨ament⟩ din Lăuntru. Mai 2.

⟨Însemnare.⟩ S-au făcut cunoscut Depart⟨amentului⟩ din Lăuntru.

Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinilor, dosar 1243/1841, f. 11, Orig.

2

1841 mai 4, Bechet. Raport al carantinei Bechet către Comitetul Carantinilor despre adunarea de ostași otomani din părțile Rahovei pentru a fi trimiși la Niș.

No. 2170. Priimit mai 19.
Cinstitului Comitet al Carantinilor.
Carantina Bechetu.

¹⁰ Vezi lista acestor sate la St. Romanski, *op. cit.*, p. 103–104, 109.

¹¹ Constantin N. Velichi, *Știri și documente inedite asupra mișcării revoluționare de la Brăila din 1841*, în „Romanislavica”, V, 1962, p. 104. Vezi și raportul consulului, Billecocq din 30 iulie 1841 (Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XVII, p. 817).

¹² Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinilor dosar 1243/1841, f. 52. (Vezi doc. nr. 5).

¹³ Dimitrije Djordjević, *op. cit.*, p. 66.

Raport.

Fiindcă împotriva aceştii carant<ini>, în oraşul Rahova, s-au orânduit ca aianul de aci să aducă du prin satele vecinate 1000 ostaşi, sub comanda pomenitului aian, şi pentru că s-au şi însumat dintr-înşi<i> câteva sute, cercetând am aflat că, din porunca Înaltei Porţi, sunt a să duce (amestecaşi cu oştiri de la Dii*) la Niş. Carantina însă să cunoaşte datoare plecat a face cunoscut.

ss. M. Fotescu

Anul 1841 mai 4. No. 67.

<Rezoluţie:> La delă.

<Insemnare:> La ec<selenţa> sa ghener<alul> — 20.

Arh. St. Buc. fond Comitetul Carantinelor, dosar 1243/1841, f. 22, Orig.

* Vechea denumire românească a oraşului Vidin.

3

1841 mai 8, Calafat. Raport al carantinei Calafat către Comitetul Carantinelor despre izbucnirea şi desfăşurarea răscoalei antiotomane de la Niş.

No. 2045. Priimit mai 13.

Cinsti<tului> Comitet al Carantinelor.

Carantina Calafat.

Raport.

În urma porunci<i> cinstitului comitet cu no. 837, atingătoare de a să da ştiinţă de tulburarea ce să urmează în decindea, carantina, cercetind prin putincioasele ei mijloace şi luând acum adevărată ştiinţă despre rădicarea bulgarilor asupra turcilor, plecat, pă lângă acest o alătură cinsti<tu>ului comitet.

Pentru director,

ss. C. Stăncescu

Anul 1841, luna mai 8. No. 165.

<Rezoluţie:> La delă.

<Anexă>

Tulburarea ce să urmează în decindea între turci şi bulgari s-a început cu chipul următor, adecă: În Duminica Floriilor, fiind creştini<i> la sfânta biserică într-un sat din cazaoa Nişului, a<u> venit ca la 20 sau 30 turci şi arnăuşi şi, intrând în biserică, pă bărbaţi i-au tăiat, iar pă fete, neveste şi copii i-au batjocorit. Din carei, scăpând câţiva bărbaţi, s-au dus la Nişi să jeluiască mării sale paşi<i> pentru această netrebnică faptă, căroro le-au răspuns că va căuta pă acei hoţi a-i prinde să-i pedepsească. După câteva zile, negăsindu-i, le-au zis că n-are ce să le facă, şi să se roage lui Dumnezeu să nu se mai întâmple asemenea. Văzând creştini<i> că după aceasta nu pot căpăta nici un drept, au luat arme şi a<u> început şi ei a face turcilor precum turci<i> făcuse lor, adecă adunându-se ca la 30 mii bulgari, a<u> început revoluţie asupra turcilor. Şi văzând paşa de la Nişi a lor pregătire, pă d-o parte a scris la Arnăutluc* şi au venit d-acolo doi paşi cu opt mii ostaşi, iar pă de alta a înştiinţat la Constantinopoli. Şi până a nu sosi răspuns d-acolo, ei au început bătaia, la care bătac s-au pierdut ca la 1200 creştini şi ca la 7 sau 8 sute turci. Unde biruindu-se turci<i>, a<u>, fugit înapoi la Arnăutluc. Şi în vremea aceştii turbări (sic!), aflându-se Arif Bei la Nişi, a fugit la Sofia şi d-acolo la Constantinopoli. Bulgari<i> până acum au luat cinci oraşele, care să zice pâlânci, iar Nişu<l> se află periorisit**. Mai în trecutele zile, viind un ferman de la Constantinopoli la măriia sa paşa de la Vidin, coprinzător că să trimită de către Înalta Poartă 6 paşi cu 60 mii oştire, peste carei seraskher este Ederne Valesi***, iar măriia sa paşa de la Vidin este orinduit nazâr peste toţi. Şi de atunci şi până acum nu s-au mai auzit alt despre aceasta fără numai creştini<i> oraşani din Vidin a<u> făcut cerere către măriia sa paşa a nu să rădica din acel oraşi, ca nu, în lipsa, să să facă şi aci vro tulburare. A căror cerere măriia sa paşa, pă de o parte a innaintat-o la Înnalta Poartă şi aşteaptă răspuns, iar pă d-alta a chemat pă toţi cnezii<i> din cazaoa Vidinului şi, împreună cu vlădica, le-au dat

cuviniocioasele poveți ca să nu facă și ei vro mișcare, ci să-și caute de sărăcia lor, precum și turcilor le-au dat strașnică poruncă a nu face cătuși de puțin rău la vreunul din creștini. Din carei cnezi, pâ carei i-au socotit măriia sa pașa că sunt turburători i-a oprit acelea, și așa acum, în toată suzaoa, să află liniște.

Alalteer(i), cu intoarcerea tatarului**** de la Niși, a adus următoarele vestiri:

1-ia. Că Sârbiea a coborât la graniță ca la 10 mii sârbi, cu cuvânt ca să-și păzească granița.

2-lea. Cinci mii bulgari au intrat cu familiile lor în ținutul(i) Sârbii și, lăsându-le acolo, ei s-au întors înapoi spre război. Pentru aceasta însă bănuială are măriia sa pașa ca nu cumva să fie uniți sârbi(i) cu bulgari(i).

3-lea. Să vorbește că este să se coboare una mie cinci sute sârbi spre a fi comandiri bulgarilor.

4-lea. Până a nu să întări cordoanele de strejuire ale bulgarilor, s-au slobozit ca la 2 mii arnăuți de la Arnăutluc, și, călcând trei sate bulgărești, au tăiat, au robii și au jefuit, din care jafuri încercind 70 cară, a(șu) plecat cu ele. Luând de știre pașa de la Niși despre această a lor urmăre, au plecat cu oștire asupra-le, unde, ajugându-i și, vrând să scoată pâ cei robiți s-a pomenit (l-odată că l-a lăsat oștirea și s-a unit cu arnăuți(i), întorcând armele asupra lui, de unde a fost silit a să întoarcă înapoi numai cu 5 oameni.

5-lea. Bulgari(i) să află până acum rădicați din opt cazale, adecă Nișu, Lescovța, Vranea, Pirot sau Sarchioi, Sofiia și altele, întinderea lor este până, aproape de Pazargic****. Acum însă bătăe între dânși(i) deocamdată nu să urmează, decât pregătiri să fac d-amândooă părțile.

6-lea. Bulgari(i) și-au întărit cordoanele, încât nu poate să treacă alt nimeni fără numai curieru(l) austriiaceș.

7-lea. Bulgari(i) au scris la Beligrăic***** ce cade la hotaru(l) ținutului Vidinului, ca să se scoale și ei, despre care gătire, luând de știre măriia sa pașa, a trimis ostași cu tunuri spre a împiedica a lor mișcare.

Acasta este, știința ce până acum a putut carantina lua.

1841 mai 8.

Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinelor, dosar 1234/1841, f. 17 – 19. Orig.

* Tc. *Arnăvulluk* – Albania.

** izolat, îngrădit, mărginit.

*** Tc. *Edirne Valisi*, guvernatorul de Adrianopol.

**** curier.

***** Tatar Pazargic, oraș în sudul Bulgariei.

***** Belogradic, oraș în nord-vestul Bulgariei.

4

1841 mai 31, Turnu Severin.

Raport al carantinei Noului Severin către Comitetul Carantinelor despre desfășurarea răscoalei antiotomane de la Niș.

No. 2432. Priimit iunie 4.

Cin(sti)tului Comitet al Carantinelor.

Direcția carantini(i) Noului Severin.

Raport.

Cu silință, prin toate mijloacele cercetând această direcție în vecinătate pentru turburarea turcilor, s-au aflat pricina lor dă stau gata a să război, căci au văzut pâ sârbi(i) bulgari rădicați cu apostasiie asupra turcilor, care să află bătându-să înprejuru(l) cetăți(i) Nișului. Turcilor dă la cetățile vecine fiindu-le teamă a nu face vro nevălire asupra-le și Serbiia, d-aceia, strejuindu-să, sunt gata a să război. În pricina răzvrătiri(i) bulgarilor, după un ferman al Înaltei Porți othomanecești, ce s-au cetit la Beligrad, dă sunt aproape zece zile, s-au luat știre că Înalta Poartă othomanecească, după înțelegerea ce ar fi avut cu celelalte înalte curți, ar fi orânduit comisiie în pricina acei răzvrătiri, însă pâ luminăția sa Husain Pașa al Vidinului i pâ luminăția sa pașa din Scopia și luminăția sa pașa dă la Edirnea, i d. ghinăral consol rusesc din Constantinopoli, și doi deputați sârbi din partea Sârbii care s-ar fi pregătind să meargă în Bulgaria spre cercetare și liniștire. Tot deodată, s-ar fi slobozit dă Înalta Poartă othomanecească lei dooă sute cin(c)zeci mii ca să să plătească casele bulgarilor ce s-au ars dă turci în războiu(l)

arătat. Acum ar fi încontinat din război amândouă părțile până când va merge acea cinst(ită) comisiie la fața locului. Dar drumu(1) Țarigradului despre Serbia, în părțile aceluși loc, este tot închis. Pentru care, după porunca cu no. 996, plecat să face cunoscut.

Director,

ss. Indescifrabil

Secretar.

Anul 1841, luna mai 31, No. 321.

⟨Rezoluție:⟩ Spre știință, la delă.

ss! Indescifrabil

⟨Însemnare:⟩ la ec(selența) sa ghenar(alul). Iuni(e) 4.

Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinelor, dosar 1243/1841, f. 51.
Orig.

5

1841 iunie 2, Călărași. Raport al carantinei Călărași către Comitetul Carantinelor despre strângerea de ostași otomani din părțile Silistrei și Rușciucului spre a fi trimiși la Niș, pentru înăbușirea răscobilei antiotomane.

No. 2449. Priimit iunie 5.

Ci(nstitu)lui Comitet al Carantinelor,

Direcția car(anti)nii Călărași.

Raport.

La 31 ale încetatei luni, direcția au luat știință că, prin porunca slăvirii sale pașii de la Rușciuc, urmată către împlinitoru(1) datoriilor sale din Silistra, și aceasta după fermanu(1) Porți(i), cere ca, fără zăbavă, să să alcătuiască o trupă de oștire de șaisprezece mii din coprinsul Silistriei și alții atâția din coprinsul Rușciucului, spre a să trimită la Niș asupra bulgarilor, cu ordin ca, de să vor inchina și vor preda armele, să ridice numai pă pricinuitoarii și să-i trimită Porți(i), iar de nu să urmeze cu bătae, fără osebite.

Pă care și dânsa, cu supunere aduce aceasta la cunoștința ci(nstitu)lui comitet, drept răspuns poruncii sale cu no. 1004.

Pentru director

ss. Indescifrabil

Anul 1841 iunie 2. No. 205.

⟨Rezoluție:⟩ Spre știință, la delă.

ss. Indescifrabil

⟨Însemnare:⟩ La ec(selența) sa gliener(alul). Iuni(e) 5.

Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinelor, dosar 1243/1841, f. 52. Orig.